

ДУНДИЧ Л. В. ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ТАКТИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ ПО ЗАДЕРЖАНИЮ ПОДОЗРЕВАЕМЫХ ПРИ СОВЕРШЕНИИ ХИЩЕНИЙ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ ОРГАНИЗОВАННЫМИ ГРУППАМИ

Рассмотрена проблема научного обеспечения организации и проведения тактических операций по задержанию подозреваемых при совершении хищений на железнодорожном транспорте организованными группами. Сформулированы научно обоснованные рекомендации относительно организации и осуществления указанной группы тактических операций в типичных следственных ситуациях. Предложены изменения к действующему уголовно-процессуальному законодательству Украины, направленные на законодательное урегулирование процедуры проведения тактических операций по задержанию подозреваемых.

DUNDYCH L. FEATURES OF REALIZATION OF TACTICAL OPERATIONS ON DETENTION OF SUSPECTS AT COMMITTING CARGO LARCENIES ON RAILWAY TRANSPORT BY ORGANIZED GROUPS

The problem of the scientific providing of organization and realization of tactical operations on detention of suspects at committing cargo larcenies suspected on railway transport by organized groups is reviewed. Scientifically grounded recommendations on the organization and realization of given group of tactical operations in typical inquisitional situations are formulated. The changes in the current criminal procedure legislation of Ukraine, directing on legislative regulation of the procedure of realization of tactical operations on detention of suspects, are offered.

УДК 343.237

О. О. ЖИТНИЙ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

факультету з підготовки слідчих

Харківського національного університету внутрішніх справ

ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Розглянуто зв'язки інституту співучасті кримінального права України з нормами міжнародного права. Проаналізовано вплив міжнародних актів на розвиток даного інституту. Визначено значення положень про співучасть у злочині в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю.

Кримінально-правові приписи щодо відповідальності за групові злочинні посягання відомі давно: їх можна виділити вже в таких пам'ятках права, як закони Ману (Індія), закони Хаммурапі (Вавілон), закони Авести (Іран). У вітчизняному праві вони існують з періоду зародження державності на території сучасної України (наприклад, ст. 7 договору князя Ігоря з Візантією 944 р. визначала відповідальність за співучасть у грабежі, ст. 31 Короткої редакції та ст. 41 Широкої редакції Руської правди містять норми про співучасть у деяких злочинах проти власності [1, с. 5–7]. Із розвитком юридичної думки окремі згадування в правових актах про множинність учасників злочину поступово набули універсального характеру, оформилися в самостійний кримінально-правовий інститут співучасті у злочині. За висновками Н. О. Гуторової, в кримінальному праві

він відіграє потрібну роль – загальну (визначає об'єктивні й суб'єктивні ознаки співучасті, підстави й межі відповідальності співучасників та особливості їх покарання), спеціальну (встановлює підстави кримінальної відповідальності осіб, діяння яких прямо не передбачені в Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – КК), але які беруть участь у вчиненні злочинів), а також як обставини, що впливає на суспільну небезпечність вчиненого злочину [2, с. 40–45].

Проблеми співучасті у злочині постійно привертають увагу вітчизняних і зарубіжних криміналістів. Їх розробленню присвятили свої дослідження С. С. Аветисян, М. І. Бажанов, Ф. Г. Бурчак, Р. Р. Галіакбаров, Н. О. Гуторова, Г. П. Жаровська, О. О. Кваша, А. П. Козлов, М. І. Ковальов, В. В. Лунєєв, Г. В. Новицький, А. Н. Трайнін, П. Ф. Тельнов тощо. Праці цих

та низки інших авторів є істотним внеском у вивчення теоретичних і вирішення практичних кримінально-правових проблем співучасті у злочині. Водночас чимало її аспектів лишаються дискусійними, тлумачаться неоднозначно, вимагають нових підходів до вивчення, практичного вирішення й законодавчого закріплення. Зокрема, зміни в структурі та формах сучасної групової злочинності зумовили потребу у вдосконаленні кримінально-правових приписів про співучасть. Серед чинників, які визначили розвиток даного інституту вітчизняного кримінального права, окремо можна виділити й міжнародний (міжнародно-правовий), адже відображені в нормах міжнародного права й деяких міжнародних документах ненормативного характеру положення щодо кримінальної відповідальності за групові посягання враховано вітчизняним законодавцем.

Взаємодія міжнародного й вітчизняного права в сучасних умовах є одним з найважливіших чинників, які впливають на зміст і розвиток кримінально-правових норм національного законодавства. Тому дослідження питань розвитку положень про співучасть у злочині в кримінальному праві України під впливом норм міжнародного права є актуальним завданням вітчизняної юридичної науки, яке визначає **мету** нашої роботи – виявити результати такого впливу й визначити з його урахуванням перспективи вдосконалення положень КК України. Оскільки ж у масиві укладених Україною міжнародних договорів положення щодо діяльності організованих злочинних спільнот, учинення злочинів групою осіб, змову на вчинення злочину містять кілька десятків документів [3, с. 307–319], то аналіз всього комплексу загальних і спеціальних питань розвитку зазначеного інституту з урахуванням міжнародно-правового чинника є значним за обсягом завдання, що не може бути вирішене в окремій публікації. З огляду на те, що в міжнародному й вітчизняному кримінальному праві одними з найгостріших й найбільш актуальних сьогодні є питання протидії організованим злочинності, предмет даного дослідження обмежено зв'язком вітчизняного кримінального законодавства з міжнародно-правовими актами з питань відповідальності учасників стійких злочинних об'єднань.

Новелами КК України є положення про злочинну організацію (ч. 4 ст. 28), про відповідальність за її створення, участь у ній й інші дії, пов'язані з діяльністю такої спільноти (ст. 255). Тому важливо відзначити, що принципів передумови для визнання злочинної ор-

ганізації самостійною формою співучасті у злочині, виділення її ознак, криміналізації участі в злочинній організації як «співучасті особливого роду» було закладено саме міжнародно-правовими документами. Це, зокрема, акти Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу (далі – МВТ) [4], які вважаються одними з основоположних документів міжнародного кримінального права («Нюрнберзькі принципи» визнані звичаєвим правом й містять «ядро» матеріального міжнародного кримінального права [5, с. 9–10]). Визнавши злочинними низку організацій нацистської Німеччини, МВТ надав національним владам право притягувати до кримінальної відповідальності будь-яких осіб за приналежність до цих організацій. За висновками деяких дослідників, подібна модель відповідальності за участь у злочинних спільнотах утвердилася у світовій юридичній практиці саме після рішень МВТ [6, с. 259–260].

Узагальнення положень Статуту й Вироку Нюрнберзького МВТ дає можливість виділити ознаки, притаманні злочинній організації: значний кількісний склад; організованість, тобто наявність внутрішньої структури й взаємозв'язку між її складовими частинами; наявність спільної злочинної мети; вчинення тих чи інших дій, спрямованих на досягнення зазначеної мети; обізнаність членів організації про її злочинні цілі та діяльність; добровільність вступу в організацію або виходу із неї [6, с. 259–260; 7]. Якщо абстрагуватись від того, що ці характеристики стосувалися об'єднань політичного спрямування, метою яких було вчинення міжнародних злочинів, можна погодитись, що вони відтворені в описі злочинної організації, яке містить ч. 4 ст. 28 КК. Спираючись на зміст указаної норми, вітчизняні дослідники ознаками такого об'єднання називають його ієрархічну структуру, стійкість, стабільність, зорганізованість членів або структурних частин за попередньою змовою, наявність основного мотиву учасників – вчинення злочинів [8, с. 139–143]. Доцільно звернути увагу, що в документах МВТ ознаки участі в злочинній організації викладено дещо детальніше, ніж в КК України. Це стосується суб'єктивної ознаки добровільності участі в угрупованні. У ч. 4 ст. 28, у ст. 255 КК вона не названа. Не вказує на неї й Пленум Верховного Суду України, який, роз'яснюючи положення законодавства про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями (п. 13 постанови «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями зазначає»), закріплює:

вступ особи до організованої групи чи злочинної організації (участь у ній) означає надання цією особою згоди на участь у такому об'єднанні за умови, що вона усвідомлювала факт його існування і підтвердила певними діями реальність своїх намірів [9, с. 8]. Спираючись на міжнародно-правові документи, до ознак вступу в злочинне об'єднання, ми відносимо також вказівку про добровільне надання особою згоди на участь у ньому.

На особливу увагу заслуговують питання кримінально-правового змісту й відповідного відображення в законодавстві феномену транснаціональної організованої злочинної діяльності, яка останнім часом є об'єктом постійної уваги міжнародної спільноти. Глибоку стурбованість питаннями боротьби із нею висловили ООН, РС, ЄС та інші регіональні й універсальні міжнародні організації й об'єднання, які відзначають суттєвий негативний вплив транснаціональної злочинності на національну економіку, загальносвітову фінансову систему, правопорядок й основні соціальні цінності.

Транснаціональна злочинність є одним із «продуктів» еволюції організованої злочинності, динамічну глобалізацію якої в новітній період світової історії зумовили економічна доцільність та кримінальна настійливість [10, с. 79]. Як зазначає М. Г. Вербенський, «усвідомлення глобальної загрози, яку несе транснаціональна злочинність, та постановка проблеми необхідності боротьби з нею почалися лише в останні роки поточного століття» [11, с. 29]. Тому для українського законодавця цей новий кримінальний виклик зумовлює завдання розроблення комплексу засобів протидії транснаціональній організованій злочинності, серед яких важливе місце посідають кримінально-правові.

У літературі існує положення про те, що явища «транснаціональна організована злочинність» насправді не існує. Аргументуючи її, А. П. Козлов указує, що діяльність, з якою пов'язують таку злочинність, часто є умовно кримінальною (наприклад, обіг деяких психоактивних речовин в одних країнах криміналізовано, в інших – вважається соціально допустимим), а покладати в основу характеристики транснаціональної організованої злочинності безумовно кримінальні явища (вбивства, зґвалтування, крадіжки тощо) безглуздо, оскільки вони міжнародного рівня не досягають [12, с. 185–186]. Погодитись із цими висновками важко. Численні кримінально-правові й кримінологічні дослідження свідчать: значна частка діяльності, обраної для ведення «кримінального бізнесу» сучасними організо-

ваними злочинними спільнотами заборонена законами більшості держав світу. Це, наприклад, стосується торгівлі людьми, траснаціоналізації якої сприяли процеси розширення економічного співробітництва між державами, активізація процесів міграції [13, с. 21–22]. За даними Т. А. Денисової, торгівля людьми в більшості випадків проводиться злочинними групами, склад яких відрізняється, зокрема, транснаціональним характером [14, с. 19]. Високий ступінь транснаціональності торгівлі людьми підтверджують й дані офіційної статистики (у деякі роки лише близько 10 % зареєстрованих в Україні злочинів, пов'язаних із продажем людей, було вчинено в межах держави, а майже 90 % мали транснаціональний характер [13, с. 124]). При цьому сучасні дослідження проблем протидії торгівлі людьми доводять, що її заборонено законодавством більшості цивілізованих країн [15].

Спираючись на тезу про те, що транснаціональна злочинність генетично пов'язана зі злочинністю організованою, цілком логічно формувати кримінально-правові засоби протидії їй на основі норм інституту співучасті у злочині. Однак у законодавстві України транснаціональний характер організованої злочинної діяльності як обставина, що має кримінально-правове значення, не відображена. Єдиним винятком є диспозиція ч. 5 ст. 143 КК (щодо відповідальності за участь у транснаціональних організаціях, які займаються вилученням у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації, вчиняють такі дії щодо особи, яка перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного, здійснюють незаконну торгівлю органами або тканинами людини).

Кримінально-правова природа транснаціональної організації в контексті положень ч. 5 ст. 143 КК дискусійна. Нерідко її визнають злочинною організацією (отже, й формою співучасті, передбаченою в ч. 4 ст. 28 КК). Так, Б. В. Лизогуб доходить висновку, що даному виду злочинного угруповання властиві всі ознаки злочинної організації, а додатковими його ознаками виступають транснаціональний характер діяльності й спеціалізація на вчиненні порушень встановленого законом порядку трансплантації, вилученні у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації або незаконній торгівлі органами чи тканинами людини [16, с. 91]. На думку С. В. Грінчака, поняття транснаціональної організації характеризує «злочинну

організацію, що створена для вчинення злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини й поширює свою діяльність на територію декількох держав» [17, с. 173–174]. Однак, як слушно відзначає М. І. Хавронюк, на транснаціональні організації, про які йдеться в ч. 5 ст. 143 КК, не поширюються всі ознаки злочинної організації, визначені в ч. 4 ст. 28 КК, оскільки щодо останніх закон передбачає мету вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, а передбачені частинами 2–4 ст. 143 КК посягання (їх учинення характеризує діяльність організації, участь у якій криміналізована в ч. 5 ст. 143 КК) такими не є [18, с. 331]. Погодившись із наведеним зауваженням, слід визнати, що положення ч. 5 ст. 143 КК щодо транснаціонального злочинного об'єднання формально не належить до інституту співучасті в злочині (оскільки описана в цій нормі злочинна спільнота не відповідає жодній із форм співучасті, передбаченій у КК).

Водночас положення ч. 5 ст. 143 КК свідчать, що вітчизняний законодавець визнає підвищену небезпеку злочинного об'єднання саме за ознакою його транснаціональності. Можна припустити, що посилення в зазначеній нормі суворості санкцій за участь у транснаціональній організації здійснено з метою реалізації проголошеної міжнародно-правовими актами ідеї посилення боротьби з діяльністю подібних об'єднань, але в такому разі є підстави говорити про фрагментарність забезпечення в національному кримінальному законодавстві реалізації міжнародно-правової політики боротьби з організованою транснаціональною злочинністю. Кримінально-правового значення в КК сьогодні надано лише одному виду злочинної діяльності транснаціональних угруповань (незаконним діям у сфері трансплантації). Фактично ж їх значно більше. Так, для сучасної України характерна транснаціональна злочинна діяльність, пов'язана зі сферою господарської діяльності, легалізацією коштів та іншого майна, отриманого злочинним шляхом, торгівлею людьми й нелегальною міграцією, з незаконним обігом наркотичних засобів [11, с. 56]. Однак у нормах про відповідні злочини (статті 149, 209, 305, 307 КК України тощо) транснаціональний характер посягань (наприклад у значенні кваліфікуючої ознаки) не згадується. Не криміналізована й участь у транснаціональних організаціях, що займаються легалізацією майна, наркобізнесом, торгівлею людьми тощо (відповідальність за такі діяння за певних умов може наставати лише за ст. 255 КК, яка є загальною

льною нормою, що забезпечує протидію кримінально-правовими засобами існуванню всіх форм злочинних організацій без урахування транснаціонального характеру їх діяльності). Отже, в КК України й в інституті співучасті в злочині вітчизняного кримінального права зокрема відсутні спеціальні кримінально-правові засоби, спрямовані на протидію саме транснаціональній організованій злочинності.

Способів усунення даного недоліку законодавства може бути запропоновано декілька. Так, вказівкою про посилення санкцій за створення транснаціональної злочинної організації, участь у ній тощо може бути доповнено ст. 255 КК (зі створенням кваліфікованого складу передбаченого нею злочину). Інший можливий спосіб – визнання транснаціонального характеру злочину обставиною, яка обтяжує покарання у ч. 1 ст. 67 КК. При цьому така ознака може визначатись безпосередньо на підставі приписів Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, у ч. 2 ст. 3 якої вказано наступні альтернативні критерії: 1) злочин вчинений більш ніж в одній державі; 2) він учинений в одній державі, але суттєва частина його підготовки, планування, керівництва чи контролю має місце в іншій державі; 3) він учинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність більш ніж в одній державі; 4) він учинений в одній державі, але його суттєві наслідки мають місце в іншій державі [19]. Заслужують на увагу й деякі інші міркування щодо вдосконалення механізмів забезпечення протидії кримінально-правовими засобами транснаціональній організованій злочинності [20, с. 57–59].

Підводячи підсумки, доцільно наголосити на тому, що сучасний стан інституту співучасті у злочині в кримінальному праві України є результатом його тривалої еволюції під впливом багатьох соціально-правових чинників. Як свідчать наші дослідження, певний внесок у розвиток даного інституту (в розширення його меж, у вдосконалення формулювання його норм) зробили й положення міжнародно-правових актів – передусім тих, що стосуються питань криміналізації діяльності стійких злочинних об'єднань. Водночас у національному кримінальному праві відсутні засоби забезпечення протидії діяльності транснаціональних злочинних спільнот, що є прогалиною, яка вимагає усунення. З огляду на генетичний зв'язок транснаціональної й організованої злочинності такі засоби мають розроблятися з урахуванням досягнень вчення про співучасть у злочині й на

основі відповідного кримінально-правового інституту. Оскільки ж транснаціональна організована злочинність була ідентифікована як загроза національному й світовому правопорядку передусім у міжнародних документах (і це відбулося раніше, аніж на цю проблему зве-

рнув увагу вітчизняний законодавець), необхідно більше уваги приділяти відповідним нормам міжнародного права з питань боротьби із цією формою злочинної діяльності та питанням їх імплементації в кримінальне законодавство України.

Список використаної літератури

1. Иванов Н. Г. Понятие и формы соучастия в советском уголовном праве. Онтологический аспект / Н. Г. Иванов ; под ред. О. Ф. Шишова. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1991. – 129 с.
2. Гуторова Н. А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины : учеб. пособие / Н. А. Гуторова. – Х. : Рубикон П, 1997. – 101 с.
3. Буроменский М. В. О возможности и особенностях применения в Украине международных договоров о борьбе с организованной преступностью / М. В. Буроменский // Збірник наукових праць Харківського центру вивчення організованої злочинності. – 2000. – Вип. 1. – С. 307–319.
4. Устав Международного военного трибунала для суда и наказания главных военных преступников европейских стран оси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201.
5. Верле Г. Принципы международного уголовного права : учебник / Г. Верле ; пер. с англ. С. В. Саяпина. – Одесса : Феникс ; М. : ТрансЛит, 2011. – 910 с.
6. Уголовное право. Актуальные проблемы теории и практики : сб. очерков / под ред. В. В. Лунеева. – М. : Юрайт, 2010. – 779 с.
7. Приговор международного военного трибунала [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000021/st048.shtml>.
8. Новицький Г. В. Злочинна організація як форма співучасті / Г. В. Новицький // Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару (м. Харків) / редкол.: Сташис В. В. та ін. – Х. : Сх.-регіон. центр гуманіст.-освіт. ініціатив, 2003. – С. 139–143.
9. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України та постанов Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції / упоряд. Н. О. Гуторова, О. О. Житний. – Х. : Одісей, 2012. – С. 3–10.
10. Глобализация и девиантность / науч. ред. Я. Гилинский. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2006. – 393 с.
11. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : монографія / М. Г. Вербенський. – Д. : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2009. – 356 с.
12. Козлов А. П. Соучастие: Традиции и реальность / А. П. Козлов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 362 с.
13. Протидія організованих злочинності у сфері торгівлі людьми / за заг. ред. Борисова В. І. та Гуторової Н. О. – Х. : Одісей, 2005. – 288 с.
14. Денисова Т. А. Торговля женщинами и детьми с целью их сексуальной эксплуатации: криминологический аспект / Т. А. Денисова // Правові проблеми боротьби зі злочинністю. – Х. : Сх.-регіон. центр гуманіст.-освіт. ініціатив, 2002. – С. 5–25.
15. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та інших країнах: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Негодченко Дар'я Олександрівна. – Д., 2011. – 225 с.
16. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лизогуб Богдан Вікторович. – Х., 2004. – 187 с.
17. Грінчак С. В. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: підстави кримінальної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Грінчак Сергій Васильович. – Х., 2007. – 218 с.
18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 5-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юрид. думка, 2008. – 1216 с.
19. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрям) : закон України від 4 лют. 2004 р. № 1433-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 19. – Ст. 263.
20. Горяинов К. К. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения : монография / К. К. Горяинов, А. П. Исиченко, Л. В. Кондратюк. – М. : ВНИИ МВД России, 1997. – 260 с.

Надійшла до редколегії 12.09.2012

**ЖИТНЫЙ А. А. ГЕНЕЗИС ИНСТИТУТА СОУЧАСТИЯ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ
УКРАИНЫ ПОД ВЛИЯНИЕМ НОРМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

Рассмотрены связи института соучастия уголовного права Украины с нормами международного права. Проанализировано влияние международных актов на развитие этого института. Определено значение положений о соучастии в преступлении в борьбе с транснациональной организованной преступностью.

**ZHYTNYI A. THE GENESIS OF THE INSTITUTE OF COMPLICITY IN THE
CRIMINAL LAW OF UKRAINE UNDER THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL LAW**

The relations of the institution of complicity in the criminal law in Ukraine with international law are reviewed. The influence of international acts for the development of given institution is analyzed. The significance of the provisions of complicity in a crime in combating transnational organized crime is defined.

УДК 343.627(477)

М. Г. ЗАСЛАВСЬКА,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінального права № 1

Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»

**СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ
ЩОДО ОХОРОНИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ
(СТ. 137 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)**

Проаналізовано соціальні фактори встановлення кримінальної відповідальності за неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя і здоров'я дітей. Наведено статистичні відомості, що обґрунтовують доцільність встановлення кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 137 Кримінального кодексу України.

Встановлення кримінальної відповідальності за невиконання обов'язків щодо охорони життя і здоров'я дітей має бути обґрунтоване соціальними факторами, «що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності, тобто принципами, які забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її допустимість із погляду основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості і стану громадської думки» [1, с. 210].

Звернення до громадської думки, вираження якої ми знаходимо в програмних документах Уряду, засобах масової інформації, виступах учених і фахівців у галузі педагогіки, виховання, медицини, а також юридичних наук, дозволяє виявити особливу стурбованість станом рівня забезпечення охорони життя і здоров'я дітей, низькою народжуваністю і високою дитячою смертністю, недбалим ставленням окремих педагогів і вихователів установ дошкільної і середньої освіти до своїх прямих обов'язків.

Серед документів, що визначають загальну спрямованість політики держави у сфері охорони життя і здоров'я дітей, варто виділити Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття»), де цілями освіти названо «сприяння фізичному, психічному здоров'ю молоді, врахування потреб індивідуальної корекційно-компенсаційної спрямованості навчання і виховання дітей з вадами психофізичного розвитку» [2]. Крім цього, загальнодержавним документом, що регулює суспільні відносини в даній сфері соціального і політичного життя, є національна програма «Діти України». Зазначений документ містить «зріз» соціально-демографічного розвитку України за станом на 1996 рік і більш ніж переконливо свідчить про існуючу на той час проблему соціальної незахищеності підростаючого покоління, у тому числі високого відсотку захворювань серед дітей, затримок психічного розвитку, недорозвиненості «емоційно-почуттєвої, інтелектуальної та вольової сфери», «різкого зниження фізичного, психічного, соціального і духовного